

Ochrona prawa w Polsce – oprac. Tomasz A. Winiarczyk

Rzeczpospolita Polska zgodnie z art. 2 Konstytucji 1997 jest demokratycznym państwem prawnym.

Model ustrojowy demokratycznego państwa prawnego zakłada, że:

- w państwie rami działania organów władzy i administracji określa prawo;
- państwo gwarantuje ludziom prawa i wolności o charakterze podstawowym.

Art. 7 Konstytucji stanowi:

„Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.”

Art. 31 Konstytucji stanowi:

„1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

„2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.”

Każdy człowiek przebywający na terytorium Polski ma prawo do różnych form ochrony prawnej:

przed zachowaniami innych ludzi, przed działaniami lub nieuzasadnionym brakiem działania władzy publicznej.

Ochronie prawnej służy złożony system wielu podmiotów istniejących w celu zapewnienia przestrzegania prawa, w tym właściwego jego stosowania przez organy władzy publicznej.

Podmioty służące ochronie prawnej

- ☞ organy władzy sędziowskiej
  - organy wymiaru sprawiedliwości (sądy)
  - trybunały
- ☞ pozasądowe organy orzekające
- ☞ podmioty współpracujące w ochronie prawnej
  - a) organy władzy publicznej, w tym:
    - prokuratura
    - policja i straż miejska
    - Rzecznik Praw Obywatelskich i Rzecznik Praw Dziecka
    - Najwyższa Izba Kontroli
    - szefowie służb, inspekcji itp.
  - b) podmioty upoważnione do wykonywania obsługi prawnej, w tym:
    - adwokatura
    - radcowie prawni
    - notariat
    - organizacje społeczne jak Federacja Konsumentów

1. Wymiar sprawiedliwości

działalność państwa realizowana przez niezawisłe sądy, a polegająca na stosowaniu przepisów obowiązującego prawa do konkretnych stanów faktycznych, rozpoznawanych w sprawach karnych i cywilnych oraz w ograniczonym zakresie w sprawach dot. prawa administracyjnego

w sprawach cywilnych polega przede wszystkim na rozstrzygnięciu sporów o prawa majątkowe czy osobiste osób fizycznych lub prawnych oraz innych podmiotów wyposażonych w zdolność sądową

w sprawach karnych polega na stosowaniu represji karnej wobec sprawców przestępstw i wykroczeń

w sprawach administracyjnych polega na rozstrzygnięciu sporów dotyczących aktów administracyjnych między organami władzy wykonawczej a obywatelami

Sądy

Według art. 175 Konstytucji RP wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują:

- Sąd Najwyższy,
- sądy powszechne,
- sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Sądy powszechne to rejonowy, okręgowy i apelacyjne.

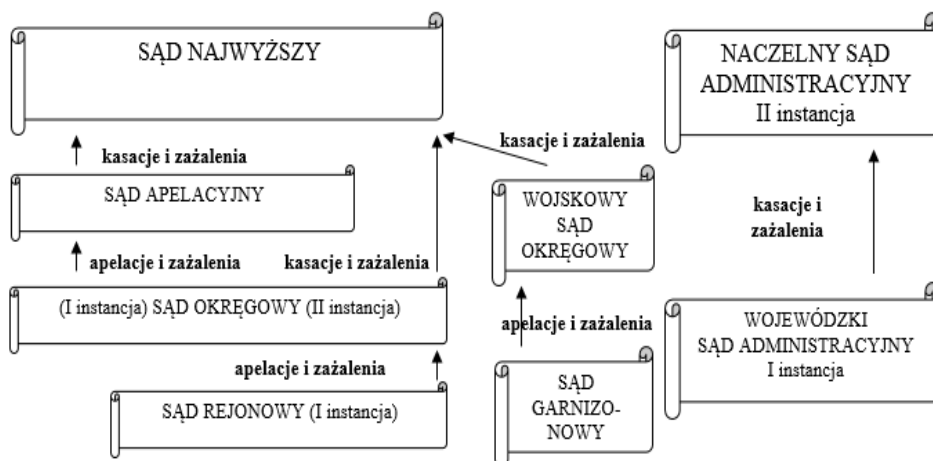
Sądy rejonowe rozpatrują w I instancji sprawy mniejszej wagi, okręgowe rozpatrują w I instancji sprawy znaczniejsze.

Sądy wojskowe to garnizonowy i okręgowy.

Sądy administracyjne to wojewódzkie sądy administracyjne i Naczelny Sąd Administracyjny.

zasady wymiaru sprawiedliwości

- jednolitość systemu organów sądowych
- co najmniej dwuinstancyjność
- niezawistość sędziów
- nieusuwalność sędziów
- jawność postępowania
- formalizm postępowania
- prawda obiektywna
- swobodna ocena dowodów

2. Trybunały

Są to tzw. organy quasi-sądowe

Polska Konstytucja zna dwa trybunały: Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu.

Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją,
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
- 3) zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami,
- 4) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- 5) skargi konstytucyjnej.

Trybunał Konstytucyjny rozstrzyga spory kompetencyjne pomiędzy centralnymi konstytucyjnymi organami państwa.

Trybunał Stanu – odpowiedzialność konstytucyjna

Za naruszenie Konstytucji lub ustawy, w związku z zajmowanym stanowiskiem lub w zakresie swojego urzędowania, odpowiedzialność konstytucyjną przed **Trybunałem Stanu** ponoszą:

- Prezydent Rzeczypospolitej,
- Prezes Rady Ministrów oraz członkowie Rady Ministrów,
- Prezes Narodowego Banku Polskiego,
- Prezes Najwyższej Izby Kontroli,
- członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji,
- osoby, którym Prezes Rady Ministrów powierzył kierowanie ministerstwem,
- Naczelnny Dowódca Sił Zbrojnych.

Odpowiedzialność konstytucyjną przed TS ponoszą również posłowie i senatorowie w zakresie art. 107 – poseł nie może prowadzić działalności gospodarczej z osiągnięciem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego ani nabywać tego majątku.

3. Pozasądowe organy orzekające

- sądy polubowne
- sądy i komisje dyscyplinarne
- izby morskie
- organy skarbowe

Sąd polubowny to sąd niepaństwowy, powołany zgodną wolą stron do rozstrzygnięcia sporu między nimi.

W sądzie polubownym nie może orzekać sędzia państwowy. Strony mogą w umowie dokonać zapisu na sąd polubowny, na mocy którego spór istniejący między stronami czy też spór, który może wyniknąć z zawartej daną umową stosunku prawnego między nimi w przyszłości. Sąd polubowny wydaje wyrok, który ma taką samą moc prawną jak wyrok sądu państwowego. Od wyroku sądu polubownego przysługuje skarga do sądu państwowego.

Sędzia polubowny w myśl przepisów k.p.c. nazywany jest arbitrem, przewodniczący natomiast - superarbitrem.

4. Podmioty współpracujące w ochronie prawnej

PROKURATURA

Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw.

Prokuraturę stanowią Prokurator Generalny i podlegli mu prokuratorzy powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury, prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Prokurator Generalny jest naczelnym organem prokuratury.

POLICJA

Policja to państwowa, umundurowana i uzbrojona formacja przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego.

W postępowaniu przygotowawczym Policja jest uprawniona do prowadzenia dochodzeń, oraz, na zlecenie prokuratora, śledztwa w całości lub w określonym zakresie, bądź też poszczególnych czynności śledczych w postępowaniu jurysdykcyjnym. Policja działa też w sprawach o wykroczenia w charakterze oskarżyciela publicznego.

STRAŻ GMINNA (MIEJSKA)

Jest to umundurowana formacja tworzona przez radę miasta (gminy) mająca na celu ochronę porządku publicznego na terenie miasta (gminy). Straże miejskie działają w Polsce na podstawie ustawy o strażach gminnych.

ADWOKATURA

Adwokatura powołana jest do udzielania pomocy prawnej, współdziałania w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa. Adwokatura zorganizowana jest na zasadach samorządu zawodowego.

Adwokatów (palestrę) stanowi ogół adwokatów i aplikantów adwokackich. Adwokaci mogą działać wyłącznie w ramach kancelarii – nie mogą pracować na etacie.

RADCOWIE PRAWNI

Wykonywanie zawodu radcy prawnego polega na świadczeniu pomocy prawnej podmiotom gospodarczym, jednostkom organizacyjnym oraz osobom fizycznym. Może działać w ramach kancelarii albo pracować na etacie (ale wtedy nie może występować w sprawach rodzinnych, opiekuńczych i karnych). Radcowie prawni zorganizowani są na zasadach samorządu zawodowego. Pomoc prawna świadczona przez radcę prawnego ma na celu ochronę prawną interesów podmiotów, na których rzecz jest wykonywana.

NOTARIAT

Notariat to ogół notariuszy. Notariusz jest powołany do dokonywania czynności, którym strony są obowiązane lub pragną nadać formę notarialną (czynności notarialnych). Notariusz w zakresie swoich uprawnień działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym.

Czynności notarialne, dokonane przez notariusza zgodnie z prawem, mają charakter dokumentu urzędowego.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji oraz w innych aktach normatywnych. Jest w swojej działalności niezawisły, niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem. Jest powoływany przez Sejm za zgodą Senatu na 5 lat.

RZECZNIK PRAW DZIECKA

Rzecznik Praw Dziecka stoi na straży praw dziecka określonych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konwencji o prawach dziecka i innych przepisach prawa, z poszanowaniem odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców.

Rzecznika powołuje Sejm, za zgodą Senatu, na 5 lat.

Rzecznik jest w swojej działalności niezależny od innych organów państwowych i odpowiada jedynie przed Sejmem.

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

NIK to naczelnny organ kontroli państwowej, działa na zasadach kolegialności. Podlega Sejmowi.

Prezes NIK kieruje Najwyższą Izbą Kontroli i odpowiada przed Sejmem za jej działalność. Jest powoływany przez Sejm za zgodą Senatu, na 6 lat.

Najwyższa Izba Kontroli kontroluje działalność organów administracji rządowej, Narodowego Banku Polskiego, państwowych osób prawnych i innych państwowych jednostek organizacyjnych z punktu widzenia legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.

Najwyższa Izba Kontroli może kontrolować działalność organów samorządu terytorialnego, komunalnych osób prawnych i innych komunalnych jednostek organizacyjnych z punktu widzenia legalności, gospodarności i rzetelności.

Najwyższa Izba Kontroli może również kontrolować z punktu widzenia legalności i gospodarności działalność innych jednostek organizacyjnych i podmiotów gospodarczych w zakresie, w jakim wykorzystują one majątek lub środki państwowe lub komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych na rzecz państwa.

PREZES URZĘDU OCHRONY DANYCH OSOBOWYCH

Centralny organ administracji państwowej do spraw ochrony danych osobowych.

Prezesa powołuje i odwołuje Sejm Rzeczypospolitej Polskiej za zgodą Senatu.